

PUO EA MOHLOMPHEHI TONA-KHOLO, DR. MOEKETSI MAJORO

MABAPI LE HO EKETSEHA HOA SEKHAHLA SA TŠOAETSANO

EA LEFU LA COVID-19 KAHAR'A NAHA

18 PHUPU 2020

SELELEKELA

Sechaba sa heso,

Sepheo sa puo ea kajeno

- ho phatlalatsa boemo boo seoa sa COVID 19 se leng ho bona kahare ho naha;
- **methati** eo 'Muso oa Lesotho o nkileng qeto ea ho e latela khahlanong le seoa sa lefu lena.

LIPALO-PALO TSA MORAO-RAO

Sechaba sa heso,

- Lihlahlobo tse makholo a mahlano, mashome a supileng a motso

o mong—**571**.

- Lihlahlobong tsena, batho ba mashome a mane a metso e robeli

48 ba fumanoe ba e-na le tšoaetso.

- Hona ho bolela hore, **ka kakaretso**, re se re e-na le batho ba makholo a mararo Mashome a mahlano a metso e robong

359 ba seng ba-na le tšoaetso.

- **Sekhahla sa tšoaetso hlahlobong tse ncha--8%**

- **Sekhahla sa tšoaetso.**

- **Kakaretso ea liteko ke 7,432**

- **Ba fumanoeng ba ena le tšoaetso ke 359**

- **Sekhahla sa toaetso (kakaretso) ke 5%.**

- Sena se bolela hore Sekhahla sa tšoaetso se menahane ho tloha ho **2%** ho isa ho **5%.**

- Bafu ke **6**. *Empa ho na le ba se kenang lenaneng lena.*

- Sekhahla sa lefu ke **1.5%**.
- Ke kopa ho nka monyetla ona ho tšelisa Motlotlehi le malapa a anngoeng ke tahlehelo ena.
- Ke boela ke etsa **khoelehetso** ka matla-matla ho Sechaba ho ikobela likeletso le tataiso tse etsoang ke 'muso molemong oa ho itseereletsa khahlanong le lefu lena le Sehloho.

Sechaba sa heso,

- Lipalo tsena li bontša hore **sekhahla sa tš'oaetso se nyolohile haholo.**
- Ha sekhahla sena se nyoloha, le **sekhahla sa lefu le sona se nyoloha ka ho tšoana**
- Leoa la 'Muso toantšong ea sekhahla sena se phahameng le ntlha li peli:

- Ho hloaea **meetlo, litloaelo**, mekhoha le libaka tseo monyetla oa tšoaetsano oa tsona o leng holimo.
  - *Mehlala ea libaka tse joalo e ka ba **mekete** ea rona ea **manyalo** le ea **boithabiso**, **tšebeletso tsa mafu** ekasitana le tsa **kereke** hammoho le **libaka tsa mothamahane**. **Libaka tsena re ka li bitsa litsiketsi tsa tšoaetsano (superspreaders).***
- **Ho theola sekhahla sa tšoaetso ka ho laola ka mokhoa o khethehileng litsiketsi tsena tsa ts'oaetso.** Re **lebisa ntoa ea khubung ea tšoaetso** eleng **mekhoeng, litloaelong, meetlong** le **litsiketsing tsa ts'oaetso.**

Sechaba sa Heso,

- **Litsiketsi tsena tsa tšoaetso re li khetile Joang?** (*Hobaneng re ka re mokete oa lenyalo ke setsiketsi sa tšoaetsano ho feta ho feta oa moitšokuli ea rekisang seterateng?*)
- **Re le 'Muso re ipapisa le boeletsu ba litsebi hore litsiketsi tsa tšoaetso li tsejoa ka matšoaao a latelang:**
  - Moo batho ba khobokaneng ka bongata
  - Moo batho ba kopanang nako e fetang metsotso e leshome le metso e mehlano
  - Moo batho ba sa roalang li-face mask (no face mask won)
  - Moo ho senang moea o fokang (*no ventilation*)
  - Moo batho ba sa seilang sebaka sa bonyane *mithara-le-halofo* (1.5 meters) lipakeng (*no physical distancing*)
  - Moo ho peteketsong kapa ho binoang (*loud speaking and singing*)

SEKALA SA TŠOAETSANO

- **Methati eo re tlo e kenya tšebetsong re le 'Muso.** *Methati ena e tla atleha ha feela rona kaofela sechaba re thetsaneng ka mahetla ho hlola sera sena.*
- **Nakong e fetileng re ne etsa liqeto ka matsoalo feela re sa natse mahlale le le lipatlisiso.** Kajeno re tlo sebelisa **Sekala sa Tšoaetsano.** (*Risk Management Framework for Decision Making by Government*).

- **Sekala sa tšoaetsano** ke palo, ka hare ho sechaba, ea batho bao motho ea nang le tšoaetso a ba tšoaetsang pele ena a fola. Ka senyesemane e bitsoa ***basic reproduction number***, e leng hore ke palo e bonts'ang sekhahla seo lefu lena ***le ikatisang*** ka teng ka hare ho sechaba sa rona.
- **Litsebi tsa bophelo li sebilisa lipalo palo tsa tšoaetso tsa letsatsi le letsatsi ho fumana palo e na ea *sekala sa tšoaetsano***. “Muso o fumana litlaleho tsena khafetsa ho tsoa ho litsebi tsa Lekala la Bophelo, tsa NACOSEC letsa WHO.
- **Litsebi li hlalosa hore ha sekala sena se le ka tlaase ho ngooe, hona ho bolela hore sekhahla sa tšoaetso se kene taolong.**
- **Bothata e ba ha sekala sena se feta palo ea nngoe hobane sena se bolela hore motho a le mong o ts'oaetsa batho ba fetang a le mong.** Hona ho bolela hore lefu lena lea nama ka hare ho sechaba.
- **Sepheo sa ‘Muso ke ho laola sekala sena sa tšoaetsano hore se lule se le tlasa nngoe. Ka ho etsa joalo, re thibela lefu lena ho tsoala ka hare ho sechaba.**

MEBALA EA ROBOTO

Sechaba sa Heso,

Ho **bebofaletsa** sechaba **kutloisiso ea sekala sena sa tšoaetsano**, ‘Muso o ikelelitse ho sebelisa mebala ea roboto (*traffic lights*).

Mmala o motala--***Sekala sa tšoaetsano*** ≤ 1

‘Mala of mofubelu—***Sekhahla sa tšoaetsano*** ≥ 1 se bolela koluoa

MORALO OA HO NKA LIQETO

Sechaba sa Heso,

Ke phatlalatsa mona hore ho tloha kajeno, liqeto tsa 'Musos' ntoeng ea rona le lefu lena li tla ipapisa ka hohle-hohle le moralo o laolang litseketsi tsa tšoaetsano (superspreader) ho ipapisitsoe le boemo ba sekala sa tšoaetsano ka hare ho naha seo sona se tlang ho phatlalatsoa ka ho fetoloa ha mmala.

Moralo o na o tla sebetsa tjena;

- 1.0 Ha **sekala sa tšoaetsano** se le ka tlaase ho nngoe, ho tla phatlalatsoa **mmala o motala**. Boemong bona, naha e tobane le **tšoaetsano e tlaase** mme **qeto** ea 'Musos' e tla ba ho betsa leoa la TAOLO EA TŠOAETSANO (containment of infection).
- 2.0 Ha **sekala sa tšoaetsano** se le ho nngoe ho fihlela ka tlaase ha nyane ho nngoe le halofo, ho tla phatlalatsoa **mmala o moputsoa**. Boemong bona, naha e tobane le **tšoaetsano e qaliakaneng (sporadic infections)** mme **qeto** ea 'Musos' e tla ba ho betsa leoa la ho THEOLA SEKHAHLA SA TŠŠOAETSANO (reduce rate of infection).
- 3.0 Ha **sekala sa ts'oaetsano** se le ho tloha ho nngoe le halofo ho isa ka tlaase ha nyane ho peli, ho tla phatlalatsoa **mmala o pherese**. Boemong bona, naha e tobane le **ts'oaetsano e jaleang ka lihlotsoana (clustering infections)** mme **qeto** ea 'Musos' e tla ba ho betsa leoa la HO THILELA TS'OAETSANO (restrict infection).

4.0 Ha sekala sa ts'oaetsano se le tloha ho peli ho isa ka tlaase ho peli le halofo, ho tla phatlalatsoa **mmala oa lamunu** (orange). Boemong bona, naha e tobane le **ts'oaetsano ka hare ho metse le metsana (community transmission)** mme **qeto** ea 'Muso e tla ba ho betsa leoa la HO FELISA TS'OAETSANO (elimination of infection).

5.0 Ha sekala sa tšoaetsano se le tloha ho peli le halofo ho ea ho limo, ho tla phatlalatsoa **mmala o mofubelu**. Boemong bona, naha e tobane le tšoaetsano e matla ka hare ho metse le metsana (aggressive community transmission) mme **qeto** ea 'Muso e tla ba ho betsa leoa la HO FELISA TŠOAETSANO MATLA (intensive elimination of infection).

$$R_0 = 2.04$$